

O HRVATSKO-RUSKIM LAŽNIM PRIJATELJIMA

Kristian Lewis. *Lažni prijatelji*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2016.

Kristian Lewis, viši znanstveni suradnik u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, objavio je 2016. godine knjigu *Lažni prijatelji*. Monografija predstavlja izmijenjenu i nadopunjenu autorovu disertaciju *Hrvatsko-ruski lažni prijatelji*, obranjenju 2010. godine na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U knjizi se istražuje lingvistička pojava parova leksema iz dvaju jezika, koji su oblikom isti ili slični, ali značenjski različiti. Razlika u značenju može uzrokovati pogreške u prijevodu i međujezične nesporazume u pisanoj i usmenoj komunikaciji.

Prvi dio monografije sadrži prikaz i kritičku analizu suvremenih teorija o lažnim prijateljima te pregled različitih pristupa podjeli parova lažnih prijatelja i njihovoj leksikografskoj obradi. Drugi dio knjige donosi rječnik hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja nastao kao rezultat višerazinske kontrastivne analize prikupljenoga korpusa koji obuhvaća ukupno 1950 hrvatskih i ruskih leksema.

Nakon *Uvoda* (str. 1–4) slijedi poglavlje naslovljeno *Metodologija istraživanja lažnih prijatelja* (str. 5–22) koje se sastoji od tri potpoglavlja. U prvome potpoglavlju pod naslovom *Genetskolingvističke postavke* analiziraju se temeljne genetskolingvističke značajke hrvatskoga i ruskoga jezika te se određuju pretpostavke za mogućnost istraživanja lažnih prijatelja. Potpoglavlje *Kontaktološke postavke* donosi prikaz rezultata dosadašnjih hrvatsko-ruskih kontaktoloških istraživanja. U potpoglavlju *Traduktološke postavke* sadržan je pregled suvremenih traduktoloških teorija i načela, razmotren je odnos traduktologije prema lingvistici i književnoj teoriji te problem pogrešaka u prijevodu koji je često uzrokovan pojavom lažnih prijatelja.

Poglavlje *Nazivoslovno određenje lažnih prijatelja* (str. 23–32) sastoji se od dvaju potpoglavlja. Prvo potpoglavlje, naslovljeno *Predloženi nazivi i njihova podjela*, donosi popis i analizu termina za lažne prijatelje u trinaest jezika. Autor razvrstava zabilježene nazive u tri skupine. U prvoj skupini najčešći je naziv *lažni prijatelji*. Predstavljen je u svim navedenim jezicima kao prevedenica izvornoga francuskog izraza *faux amis* koji su prvi put upotrijebili Maxime Kœssler i Jules Derocquigny 1928. godine u svojem djelu *Les faux amis ou les trahosons du vocabulaire anglais: Conseils aux traducteurs*. U drugoj skupini najpoznatiji su nazivi *međujezični homonimi* i *međujezični paronimi*, a u treću skupinu spadaju neologizmi poput *aproksimati* i *pseudoanalogonimi*. Potpoglavlje *Nazivoslovna načela i izbor operativnoga naziva* sadrži obrazloženje izbora termina *lažni prijatelji*, za sustavnu upotrebu kojega se autor odlučuje u skladu s nazivoslovnim načelima i kriterijima koji se primjenjuju u hrvatskome jezikoslovlju.

U poglavlju *Tipologije lažnih prijatelja* (str. 33–52) autor se kritički osvrće na postojeće tipologije lažnih prijatelja u različitim svjetskim jezicima. Na temelju razmatranih radova izdvajaju se dvije razine analize lažnih prijatelja koje su najbitnije za njihov opis – semantička (značenjska, sadržajna) i morfološka (formalna, gramatička) razina.

Poglavlje *Leksikografska obrada lažnih prijatelja* (str. 53–70) sadrži pregled različitih pristupa leksikografskoj obradi lažnih prijatelja u dvojezičnoj i višejezičnoj leksikografiji. Analiza obuhvaća tri dvojezična rječnika srodnih (slavenskih) jezika, zatim tri rječnika jezika koji nisu genetski bliski (jedan je od njih uvijek slavenski jezik, a drugi je engleski) te na kraju višejezični rječnik europeizama.

U poglavlju naslovljenom *Korpus hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja* (str. 71–106) autor opisuje način prikupljanja građe za istraživanje naglašavajući da je morao u većini slučajeva osobno pretraživati rječničku građu jer se nije mogao služiti računalnim korpusima hrvatskoga i ruskoga jezika zbog nepostojanja programa koji razlikuje značenja leksema koji se jednako ili slično pišu u dvama jezicima. Potpoglavlje *Rječnička građa za korpus* sadrži popis leksikografskih izvora, koji su korišteni za prikupljanje korpusa, podijeljen u četiri skupine: rječnici hrvatskoga jezika, rječnici ruskoga jezika, dvojezični hrvatsko-ruski i rusko-hrvatski rječnici te specijalizirani rječnici (primjerice rječnici stranih riječi i sl.). U potpoglavlju *Kvantitativni opis korpusa* prikazana je distribucija analiziranih leksema prema vrstama riječi. U korpusu su zastupljene punoznačne i nepunoznačne riječi. Od punoznačnih riječi u korpusu postoje imenice, glagoli i pridjevi, a od nepunoznačnih – veznici, prijedlozi i čestice. Korpus hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja obuhvaća 864 hrvatska leksema i 1086 ruskih leksema. Autor navodi razloge nepodudaranja broja hrvatskih i ruskih leksema: pristup obradi povratnih glagola koji se u ruskome jeziku smatraju posebnim glagolom u odnosu prema nepovratnome, status homonima i homografa, stupanje jednog hrvatskog leksema u odnose s više ruskih leksema i dr. Potpoglavlje *Raslojenost leksika u korpusu* donosi opis raslojenosti leksika na različitim razinama (vremenskoj, područnoj, stilskoj i nazivoslovnoj) nastao na temelju ruskih i hrvatskih leksema obilježenih u jednojezičnim rječnicima odgovarajućim odrednicama. Ističe se da glavninu korpusa čine leksemi koji pripadaju neutralnomu, neobilježenom leksiku.

Poglavlje *Analiza korpusa hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja* (str. 107–184) sadrži temeljne postavke višerazinske kontrastivne analize korpusa. Autor izdvaja dva polazna kriterija analize – izrazni i sadržajni. Potpoglavlje *Analiza korpusa prema izraznome kriteriju* donosi rezultate usporedbe grafijskoga, fonološkoga i morfološkoga sustava hrvatskoga i ruskoga jezika. Izdvajaju se sličnosti i razlike bitne za proučavanje hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja. U potpoglavlju *Analiza korpusa prema sadržajnome kriteriju* autorova pozornost usmjerena je na usporedbu značenja leksema hrvatskoga i ruskoga jezika koji čine par lažnih prijatelja. Uvodi se podjela parova hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja na potpune i djelomične. Potpuni lažni prijatelji parovi su hrvatskih i ruskih leksema koji su semantički posve različiti, a djelomični lažni prijatelji parovi su leksema s djelomičnim poklapanjem značenja. Analiziraju se parovi leksema koji pripadaju svakoj od navedenih skupina. Naprimjer, *kučka* ~ *кучка* par je potpunih hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja s oprekom ‘živo’ ~ ‘neživo’. Osnovno je značenje hrvatskoga leksema ‘ženka psa’ prijenosom prošireno i na žensku osobu – ‘zla, pokvarena žena’. Ruski leksem ima potpuno drukčije značenje – ‘hrpica, gomilica’. Skupini djelomičnih lažnih prijatelja pripada naprimjer par *kist* ~ *кусть*. U tom slučaju ruski leksem ima pet značenja (‘šaka’; ‘grozd’; ‘kićanka’; ‘kist’; ‘slikanje, slikarstvo’) od kojih se samo jedno (preneseno) značenje podudara sa značenjem hrvatskoga leksema – ‘slikarska

četskica'. U korpusu ukupno ima 745 parova leksema potpunih lažnih prijatelja (71,5 %) i 297 parova leksema djelomičnih lažnih prijatelja (28,5 %).

Nakon poglavlja *Leksikografske postavke Rječnika hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja* (str. 185–190) u kojem autor obrazlaže načela izrade rječnika i objašnjava posebnosti njegove strukture slijedi sam *Rječnik hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja* (str. 191–414) u kojem se donose leksikografski obrađeni parovi lažnih prijatelja. Rječnički članak sadržava natuknicu, gramatičke i stilske odrednice, etimološku odrednicu (kod riječi stranoga podrijetla), status lažnoga prijatelja (djelomični <D> ili potpuni <P>), značenje ili niz značenja ekscerptiranih iz jednojezičnih rječnika (na hrvatskome jeziku za hrvatski leksem i na ruskome za ruski).

Primjeri rječničkih članaka:

magazin *m* (arap.)
<D>

1. skladište
2. ilustrirani tjednik ili mjesečnik
3. *voj.* spremnik

магазин *м* (франц.)

1. торговое предприятие, продающее товары в розницу; помещение, приспособленное для такой продажи
2. *спец.* приспособление (трубка, коробка и т.п.), служащее вместилищем для чего-л. однородного в приборах, аппаратах, оружии
3. *устар.* склад, помещение для хранения каких-л. запасов

vrijediti *nesv.*
<P>

1. imati određenu vrijednost
2. imati određenu vrijednost izraženu brojčano
3. isplatiti se, valjati, trebati
4. biti u krjeposti, na snazi; valjati

вредить *нсв.*

- кому-чему* причинять вред, совершать
вредительство

U *Zaključku* (str. 425–420) autor iznosi rezultate provedenoga istraživanja i naznačuje moguće daljnje smjerove proučavanja lažnih prijatelja.

Monografija Kristiana Lewisa najtemeljitiji je i najopsežniji rad u hrvatskome jezikoslovlju koji se bavi proučavanjem hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja. Osim što donosi pregled i vrednovanje dosadašnjih teorijskih spoznaja o toj jezičnoj pojavi, knjiga sadrži sustavnu i znanstveno utemeljenu kontrastivnu analizu parova hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja te njihovu leksikografsku obradu. Rad predstavlja vrijedno ishodište za buduće proučavatelje lažnih prijatelja u slavenskim i neslavenskim jezicima. Rječnik hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja značajan je doprinos hrvatskoj leksikografiji te može poslužiti kao iznimno koristan priručnik slavistima, prvenstveno prevoditeljima, nastavnicima i studentima, ali i drugim filozovima.

Marina Radčenko